

Ulrika Lassborn Arntell
Förvaltningsjurist
ulrika.lassborn-arntell@trelleborg.se
0410-73 42 69

Bildningsnämnden

Utredning av hur svenska språket kan vara ett valbart alternativ för elever som är berättigade till modersmålsundervisning

Sammanfattning

Bildningsnämnden beslutade den 10 juni 2020 (BIN 2020-06-10, § 99) att ge bildningsförvaltningen i uppdrag att utreda hur svenska språket kan vara ett valbart alternativ för elever som är berättigade till modersmålsundervisning; att i utredningen bedöma effekterna på organisation, studieresultat och ekonomi samt att återkomma till nämnden senast i oktober 2020.

Bildningsförvaltningen har utrett hur svenska språket kan vara ett valbart alternativ för elever som är berättigade till modersmålsundervisning. Av gällande författningar är en grundläggande förutsättning för rätt till modersmålsundervisning att elevens vårdnadshavares modersmål är ett annat språk än svenska och det är i förhållande till detta språk som eleven bedöms ha rätt till modersmålsundervisning eller inte. Förvaltningens sammanfattande bedömning är att det inte finns någon rättslig möjlighet att frångå gällande författningar för att erbjuda svenska språket som valbart alternativ till undervisning i modersmål. Mot denna bakgrund har förvaltningen inte heller funnit skäl att utreda effekter på organisation, studieresultat eller ekonomi närmre. Bildningsnämnden föreslås att inte vidta några ytterligare åtgärder utifrån förslaget.

Beslutsunderlag

Tjänsteskrivelse - Utredning av hur svenska språket kan vara ett valbart alternativ för elever som är berättigade till modersmålsundervisning (daterad 2020-09-11)

Protokollsutdrag BIN 2020-06-10, § 99 - Förslag till bildningsnämnden från Moderaterna och Kristdemokraterna om Svenska som modersmål

Bildningsförvaltningens förslag till beslut

Bildningsnämnden föreslås besluta

att godkänna utredningen

att inte vidta några ytterligare åtgärder samt lägga ärendet till handlingarna.

Bildningsförvaltningen

E-post bildningsforvaltningen@trelleborg.se

Webb www.trelleborg.se

Besöksadress Henry Dunkers
gata 1

Postadress Box 79, 231 21
Trelleborg

Telefon 0410-73 30 00

Fakturaadress

Box 173, 231 23 Trelleborg

Org.nr 212000-1199

Beslutet skickas till

-

Utredning av hur svenska språket kan vara ett valbart alternativ för elever som är berättigade till modersmålsundervisning

Inledning

Utredningen inleds med en genomgång av det aktuella rättsläget för modersmålsundervisning dels i grund- och grundsärskolan samt gymnasie- och gymnasiesärskolan dels för undervisning i modersmål som nationellt minoritetsspråk. Därefter följer en analys av huruvida svenska språket kan vara ett valbart alternativ för elever som är berättigade till modersmålsundervisning. Utredningen avslutas med en sammanfattande bedömning samt förslag till åtgärd för bildningsnämnden att ta ställning till.

Rättslig reglering

Modersmålsundervisning i grundskolan och grundsärskolan (obligatoriska skolformer)

Av 10 kap. 7 § och 11 kap. 10 § skollagen (2010:800) framgår att en elev som har en vårdnadshavare med ett annat modersmål än svenska ska erbjudas modersmålsundervisning i detta språk om 1) språket är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet, och 2) eleven har grundläggande kunskaper i språket.

Av 5 kap. 8 § skolförordningen (2011:185) framgår att modersmål i grund- och grundsärskolan får anordnas 1) som språkval (gäller ej grundsärskolan), 2) som elevens val, 3) inom ramen för skolans val, eller 4) utanför den garanterade undervisningstiden. Av 5 kap. 9 § samma förordning framgår att modersmålsundervisning inte får omfatta mer än ett språk för en elev, dock får en romsk elev som kommer från utlandet ges modersmålsundervisning i två språk om det finns särskilda skäl.

Av kursplanerna för modersmål i grundskolan respektive grundsärskolan framgår att undervisningen i ämnet modersmål ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper i och om sitt modersmål. I grundskolan ska eleverna genom undervisningen ges möjlighet att utveckla sitt tal- och skriftspråk så att de får tilltro till sin språkförmåga och kan uttrycka sig i olika sammanhang och för skilda syften. Undervisningen ska bidra till att eleverna erövrar kunskaper om modersmålets uppbyggnad och blir medvetna om modersmålets betydelse för det egna lärandet i olika skolämnen. I grundsärskolan ska eleverna genom undervisningen ges möjlighet att utveckla sin förmåga att kommunicera och anpassa sitt språk till olika sammanhang och för olika syften. Undervisningen ska även bidra till att eleverna utvecklar tal, skrift och andra kommunikationsformer. Vidare ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar sin läsförmåga och sitt intresse för att läsa och skriva på modersmålet.

Modersmålsundervisning i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan (frivilliga skolformer)

Av 15 kap. 19 § och 18 kap. 19 § skollagen framgår att en elev som har en vårdnadshavare med ett annat modersmål än svenska ska erbjudas modersmålsundervisning i detta språk om 1) språket är elevens dagliga

umgängesspråk i hemmet, och 2) eleven har goda kunskaper i språket. Det framgår vidare att en elev som tillhör någon av de nationella minoriteterna ska erbjudas modersmålsundervisning i elevens nationella minoritetsspråk om eleven har goda kunskaper i språket.

Av 4 kap. 17 § gymnasieförordningen (2010:2039) framgår att modersmålsundervisning får anordnas som 1) individuellt val, 2) utökat program, eller 3) som ersättning för undervisning i andra språk än svenska, svenska som andra språk och engelska. Av 4 kap. 16 § samma förordning framgår att modersmålsundervisning inte får omfatta mer än ett språk för en elev, dock får en romsk elev som kommer från utlandet ges modersmålsundervisning i två språk om det finns särskilda skäl.

Av ämnesplanen för modersmål i gymnasieskolan framgår bland annat att undervisningen i ämnet modersmål ska syfta till att eleverna utvecklar färdigheter i att tala, läsa, skriva och lyssna på sitt modersmål. Eleverna ska också ges möjlighet att utveckla kunskaper om sitt modersmål. Dessutom ska undervisningen ge eleverna möjlighet att utveckla kunskaper om litteratur. Av ämnesplanen för modersmål i gymnasiesärskolan framgår bland annat att undervisningen i ämnet modersmål ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper i och om sitt modersmål. Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla sin förmåga att kommunicera i tal och skrift, samt sin förmåga att kunna anpassa sitt språk till olika sammanhang och för olika syften.

Modersmålsundervisning för elev som tillhör någon av de nationella minoriteterna

En elev som tillhör någon av de nationella minoriteterna har sedan den 1 juli 2015 en starkare rätt till modersmålsundervisning än andra elever. I de obligatoriska skolformerna finns det idag inget krav på att språket ska vara elevens dagliga umgängesspråk i hemmet eller att eleven ska ha några förkunskaper (se 10 kap. 7 § och 11 kap. 10 § skollagen), medan det i de frivilliga skolformerna enbart ställs krav på att eleven ska ha goda kunskaper i språket (se 15 kap. 19 § och 18 kap. 19 § skollagen). Av förarbetena till denna lagändring framgår bl.a. att modersmålsundervisning, för elever som tillhör de nationella minoriteterna, inte enbart syftar till att bevara och utveckla ett språk, utan också till att ge möjlighet att revitalisera ett språk som gått förlorat i föräldragenerationen eller ännu tidigare till följd av den svaga ställning som de nationella minoritetsspråken haft under lång tid. Många barn och unga som hör till någon av dessa grupper har inte grundläggande kunskaper i sitt minoritetsspråk vilket kan bero på att vårdnadshavarna inte har kunskaper i språket. Att ta bort kravet på att elever som tillhör en nationell minoritet ska ha grundläggande kunskaper i språket och kravet på att en vårdnadshavare ska ha minoritetsspråket som modersmål är därför betydelsefullt för att ge fler elever som hör till de nationella minoriteterna tillgång till modersmålsundervisning i de obligatoriska skolformerna (jfr. prop. 2013/14:148, *Vissa skollagsfrågor*, s. 29 ff.). Av 7 § språklagen (2009:600) framgår att med nationella minoritetsspråk avses finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska.

Analys

Kan svenska språket vara ett valbart alternativ för elever som är berättigade till modersmålsundervisning?

Av de grundläggande bestämmelserna i skollagen¹ som reglerar rätten till modersmålsundervisning, oavsett skolform, framgår att en elev som har en vårdnadshavare med annat modersmål än svenska ska erbjudas modersmålsundervisning i detta språk om de i lagen uppställda villkoren är uppfyllda dvs. att språket är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet och att eleven har grundläggande²/goda³ kunskaper i språket (med undantag för nationella minoriteter). Det är således elevens vårdnadshavares modersmål som är avgörande för om rätt till modersmålsundervisning i ett visst språk föreligger eller inte. Det framgår av lagtexten att vårdnadshavarens modersmål ska vara ett annat språk än svenska och att rätten till modersmålsundervisning avser just det språk som utgör vårdnadshavarens modersmål. Motsatsvis betyder det att en elev som har en vårdnadshavare med svenska som modersmål inte kan erbjudas modersmålsundervisning. Inte heller kan en elev vars vårdnadshavare har ett annat språk som modersmål än svenska välja på vilket språk modersmålsundervisningen ska ske. Modersmålsundervisningen ska således alltid ske på det språk som är elevens vårdnadshavares modersmål. Vad gäller eleven som tillhör en nationell minoritet ska modersmålsundervisning ske på aktuellt minoritetsspråk oaktat om det är elevens vårdnadshavares modersmål eller inte. Med nationellt minoritetsspråk avses finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska – och kan inte ersättas med språket svenska.

Sammanfattande bedömning och förslag till åtgärd

Som framgår ovan är en grundläggande förutsättning för rätt till modersmålsundervisning att elevens vårdnadshavares modersmål är ett annat språk än svenska och det är således i förhållande till detta språk som eleven bedöms ha rätt till modersmålsundervisning eller inte. Denna reglering framgår av gällande författningar och har inga undantag utöver den, mer eller mindre, ovillkorliga rätten att få modersmålsundervisning för elever som tillhör en nationell minoritetsgrupp. Då det inte finns någon möjlighet att frångå gällande författningar finns det heller ingen rättslig möjlighet att erbjuda det svenska språket (ämnet svenska) som valbart alternativ till undervisning i modersmål.

För att säkerställa att elever i t.ex. grundskolan inte går miste om den undervisning som ges inom ramen för skolans- eller elevens val kan huvudmannen besluta att modersmålsundervisning ska ges utanför den garanterade undervisningstiden i den mån det är möjligt. Bildningsnämnden har redan idag ett sådant inriktningsbeslut fastslaget i *Riktlinjer för modersmålsundervisning i Trelleborgs kommun*⁴ där det framgår att ”*Den frivilliga undervisningen i modersmål bör ske utanför ordinarie skoltid, förutsatt att detta inte medför ökade kostnader eller andra organisatoriska olägenheter/svårigheter.*” Mot bakgrund av ovan saknas det enligt

¹ 10 kap. 7 §, 11 kap. 10 §, 15 kap. 19 § och 18 kap. 19 § skollagen.

² Gäller för grundskolan och grundsärskolan.

³ Gäller för gymnasieskolan och gymnasiesärskolan.

⁴ Fastställda av bildningsnämnden 2019-01-23, § 9 (BIN 2018/4935), reviderade av bildningsnämnden 2019-11-20, § 194 (BIN 2019/2374).

bildningsförvaltningens bedömning möjlighet att vidta ytterligare åtgärder. Både rätten till- och förutsättningar för modersmålsundervisning är tydligt reglerade i gällande författningar och kan inte frångås på så sätt som förslaget anger.

Utredningen visar således att föreslagna åtgärder vare sig kan eller får vidtas för att göra undervisning i svenska språket (ämnet svenska) till ett valbart alternativ till modersmål eftersom det står i strid med både den skolorrättsliga regleringen och kurs- och ämnesplanernas syfte. Då det saknas rättslig möjlighet att genomföra förslaget finner bildningsförvaltningen inte skäl att bedöma effekterna på organisation, studieresultat eller ekonomi närmre.

Bildningsförvaltningen föreslår, mot bakgrund av ovan, bildningsnämnden att inte vidta några ytterligare åtgärder med anledning av förslaget.